

Σχέδιο μαθήματος 4

Προβολή ταινίας: «Μωμοέρια»

Διεύθυνση Νεώτερου Πολιτιστικού Αποθέματος και Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, 2015.

Η «ανάγνωση» της ταινίας

Στόχοι:

- Η συνεργασία του εκπαιδευτικού με τους μαθητές, προκειμένου να αποκωδικοποιήσουν την ταινία, παρατηρώντας εικόνες, ήχους και τις περιγραφές των πρωταγωνιστών της.
- Η συνειδητοποίηση ότι η ταινία αποτελεί μια ζωντανή μαρτυρία ενός στοιχείου άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Η εκπαίδευση του βλέμματος και της κριτικής ικανότητας των μαθητών, έτσι ώστε να αντιλαμβάνονται τα μηνύματα και τα νοήματα που μπορεί να έχει η κινούμενη εικόνα.

Παρακάτω προτείνεται ένας σκελετός ερωτήσεων που μπορούν να κατευθύνουν τον εκπαιδευτικό, ώστε να εστιάσει σε συγκεκριμένα στοιχεία της ταινίας και να τα συζητήσει μαζί με τους μαθητές.

Προτεινόμενες ερωτήσεις

- Ποιο στοιχείο της πολιτιστικής κληρονομιάς περιγράφεται;
- Πώς ονομάζεται;
- Σε ποιο τόπο τελείται το έθιμο και κατά τη διάρκεια ποιας εποχής του χρόνου;
- Ποιοι μιλούν για αυτό;
- Με τι συναισθήματα το περιγράφουν;
- Πώς παίρνουμε πληροφορίες για το έθιμο μέσα από την ταινία;
- Το έθιμο γεννήθηκε στη Βόρεια Ελλάδα ή έφτασε από άλλο τόπο;
- Ποιοι ήταν αυτοί που το έφεραν στην Ελλάδα;
- Τι σημασία μπορεί να είχε για τους πρόσφυγες να συνεχίσουν την τέλεση του εθίμου μακριά από τον τόπο που γεννήθηκαν;
- Αναγνωρίσατε στοιχεία που δήλωναν την ταυτότητα των προσφύγων του Πόντου;
- Ποια είναι τα χαρακτηριστικά στοιχεία του εθίμου, έτσι όπως τα αναγνωρίσατε στο φιλμ; (Συζήτηση για το ρόλο της παραδοσιακής μουσικής και των οργάνων, των χορευτικών κινήσεων, των διαλόγων, των φορεσιών, των συμβολικών στοιχείων).
- Τι ηλικία έχουν τα άτομα που συμμετέχουν;

- Είναι άντρες και γυναίκες;
- Καταλάβετε εάν υπήρχε συγκεκριμένος λόγος για τον οποίο οι άνθρωποι τελούσαν το έθιμο στις αγροτικές κοινωνίες;
- Σήμερα ισχύουν οι ίδιοι λόγοι; Αν όχι, γιατί οι κάτοικοι των περιοχών αυτών συνεχίζουν αυτό το έθιμο ακόμη;
- Γιατί η τελευταία σκηνή της ταινίας παρουσιάζει ένα παιδί ντυμένο με την παραδοσιακή φορεσιά των Μωμόγερων;

Σύνδεση της ταινίας με το Δελτίο για τα Μωμοέρια, εγγεγραμμένο στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Σε περίπτωση που ο εκπαιδευτικός ενδιαφέρεται να προσεγγίσει την ταινία σε συνδυασμό με το Δελτίο του εγγεγραμμένου στοιχείου στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, μπορεί να αξιοποιήσει το υλικό που ακολουθεί. Έτσι, για κάθε διαφορετικό πεδίο του Δελτίου αναγράφεται και η σχετική πληροφορία που αντλεί κανείς από την ταινία. Με τον τρόπο αυτό προτείνεται μια εμπειριστατωμένη προσέγγιση του στοιχείου, περισσότερο προς διευκόλυνση του εκπαιδευτικού.

Δελτίο Στοιχείου: Μωμό'εροι, ένα έθιμο του Δωδεκαημέρου

I. Σύνοψη παρουσίαση του στοιχείου

1. Όνομα: Μωμό'εροι, ένα έθιμο του Δωδεκαημέρου

2. Άλλη/-ες ονομασία/ες:

Στην ταινία αναφέρονται από τον αφηγητή-φορέα του στοιχείου οι όροι:

Μωμόγεροι, *“Τα Μωμο'έρια”*, *“Τα Κοτσαμάνια”*,

Στο Δελτίο αναφέρονται επίσης περισσότερες ονομασίες.

3. Ταυτότητα

Στην ταινία η ταυτότητα του εθίμου δίνεται από τον αφηγητή-φορέα του στοιχείου. Παράλληλα με την αφήγηση, η ταυτότητα συμπληρώνεται από μίαν αρχειακή φωτογραφία Μωμόγερων.

4. Πεδίο ΑΠΚ

Προφορικές παραδόσεις και εκφράσεις:

Κατά τη διάρκεια της ταινίας ακούγονται στην ποντιακή διάλεκτο χαρακτηριστικές εκφράσεις και ονομασίες που σχετίζονται με την τέλεση του εθίμου:

Εκφράσεις: *Τα Καλαντόφωτα εφτάμεν τα Μωμοέρια*, έκλεψαν την νύφην

Ρόλοι: οι νύφες, ο γέρων, η γραία, ο πράγκαλις ή διάβολον, ο τσανταρμάς (δικαστής), ο γιατρόν, ο άρκων, ο αρκουδάς, οι δύο αράπ', ο ταμίας ή πολυχρονιστής, ο καιόμενος γέρος,

Παραδοσιακά όργανα: *λύρα, αγγείον, νταούλι*

Επιτελεστικές τέχνες: Η σύνδεση του εθίμου με το θέατρο διαφαίνεται σε όλη τη διάρκεια της ταινίας (ρόλοι, θεατρική δομή). Αναπόσπαστα στοιχεία είναι η μουσική και ο χορός.

Κοινωνικές πρακτικές – τελετουργίες - εορταστικές εκδηλώσεις: Ο ευετηρικός χαρακτήρας του εθίμου (ερχομός νέου έτους και ευχές για καλή χρονιά) επεξηγείται από τον αφηγητή-φορέα του στοιχείου. Αναλύονται επίσης και οι ιδιαίτεροι συμβολισμοί του (αποτροπαϊκά στοιχεία του κακού, ευχές για καλοτυχία και ευγονία). Οι κοινωνικές πρακτικές του εθίμου, όπως αναλύονται και στο Δελτίο, διαφαίνονται ξεκάθαρα και στην ταινία: τα εδέσματα στην αυλή του σπιτονοικοκύρη, οι θεατές και ο τρόπος συμμετοχής τους στο δρώμενο (αρπαγή νύφης, πυρπόληση του τσουβαλιού του γέρου), η μίμηση των ρόλων (θεατρικό μέρος).

Τεχνογνωσία που συνδέεται με την παραδοσιακή χειροτεχνία:

Η παραδοσιακή γνώση για την κατασκευή των ενδυμασιών των Μωμόγερων αναλύεται στο Δελτίο.

Άλλο: Η διδασκαλία παραδοσιακών μουσικών οργάνων που συνοδεύουν το δρώμενο αναλύεται στο Δελτίο.

5. Τόπος: Εξαρχής αναφέρονται τα οκτώ χωριά της περιοχής της Κοζάνης, όπου τελείται το έθιμο (Τετράλοφος, Άγιος Δημήτριος, Αλωνάκια, Σκήτη, Πρωτοχώρι) και Δήμος Εορδαίας (Κομνηνά, Ασβεστόπετρα, Καρσοχώρι).

II. Ταυτότητα του φορέα του στοιχείου ΑΠΚ

Στην ταινία παρουσιάζονται οι φορείς του στοιχείου, δηλαδή οι κάτοικοι των οκτώ χωριών του νομού Κοζάνης, κατά τη διάρκεια τέλεσης του εθίμου. Περισσότερη ανάλυση γίνεται στο Δελτίο.

III. Περιγραφή του στοιχείου

1,2: Ο φορέας του στοιχείου-αφηγητής σε όλη τη διάρκεια της ταινίας περιγράφει κάθε στάδιο του εθίμου καθώς και τον ρόλο κάθε μέλους της ομάδας.

3. Τόπος και μέσα επιτέλεσης ή άσκησης του στοιχείου ΑΠΚ

Στην ταινία κυριαρχεί ο τόπος επιτέλεσης του στοιχείου (δρόμοι, πλατείες, σταυροδρόμια, αυλές σπιτιών με τραπέζια γεμάτα παραδοσιακά ποντιακά εδέσματα, τσίπουρο και κρασί). Περισσότερες λεπτομέρειες αναφέρονται στο Δελτίο.

Εξοπλισμός- εξαρτήματα (όπως, π.χ., εργαλεία, σκεύη, στολές κ.ά.) που χρησιμοποιούνται κατά την προετοιμασία και την επιτέλεση του στοιχείου ΑΠΚ:

Στην ταινία παρουσιάζονται με λεπτομέρεια οι ειδικές ενδυμασίες που φορούν οι Μωμόγεροι. Αναλυτικά περιγράφονται στο Δελτίο.

Προϊόντα ή εν γένει υλικά αντικείμενα (χειροτεχνήματα, εργαλεία, λατρευτικά ή μη σκεύη, προϊόντα, φαγητά κλπ) που προκύπτουν ως αποτέλεσμα της επιτέλεσης ή της άσκησης του στοιχείου ΑΠΚ:

Στην ταινία γίνεται λόγος για τα παραδοσιακά εδέσματα, τα γλυκά, το κρασί και το τσίπουρο που προσφέρονται από τους νοικοκύρηδες, όταν επισκέπτονται το σπίτι τους οι Μωμόγεροι. Το γιορτινό τραπέζι διακρίνεται σε σκηνή της ταινίας.

Διαδικασία μετάδοσης από γενιά σε γενιά του στοιχείου ΑΠΚ

Η διαδικασία και η αναγκαιότητα μετάδοσης του εθίμου από τις παλαιότερες στις νεότερες γενιές είναι το στοιχείο που κυριαρχεί στην ταινία. Ο φορέας του στοιχείου-αφηγητής περιγράφει τον τρόπο μετάδοσης του εθίμου από τους πρόσφυγες του Πόντου. Με πολύ γλαφυρό τρόπο επίσης γίνεται περιγραφή στην ποντιακή διάλεκτο από ηλικιωμένο τελεστή του εθίμου.

Πολύ περιγραφικές είναι οι σκηνές όπου παρουσιάζονται άτομα μεγαλύτερης ηλικίας να τελούν το έθιμο μαζί με τους νέους της κοινότητας. Χαρακτηριστική είναι η σκηνή του ηλικιωμένου κατοίκου που τραγουδά ένα παραδοσιακό ποντιακό τραγούδι με τη συνοδεία νέου μουσικού.

Αναλυτική περιγραφή δίνεται και στο Δελτίο.

Τρόποι και διάρκεια εκμάθησης /μαθητείας /μύησης: Αναφέρεται στο Δελτίο

Φορείς μετάδοσης: Στην ταινία πρωταγωνιστούν τα μέλη των τοπικών κοινωνιών ως φορέων μετάδοσης του στοιχείου.

IV. Ιστορικό και γενεαλογία του στοιχείου ΑΠΚ

Ιστορικές πληροφορίες ή τοπικές διηγήσεις για την εμφάνιση, τη διάρκεια, την παρουσία, και τις προσαρμογές ή και τροποποιήσεις του στοιχείου ΑΠΚ:

Στην ταινία γίνεται μία σύντομη αναφορά στην ιστορία του εθίμου από το 1926 μέχρι σήμερα. Αναλυτική πληροφόρηση δίνεται στο Δελτίο.

V. Σημασία του στοιχείου για την Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά

Αναλύεται διεξοδικά στο Δελτίο. Στην ταινία συμπυκνώνεται με την διατύπωση του φορέα-αφηγητή ότι έχει σημασία η διαφύλαξη του στοιχείου για τις επόμενες γενιές *για να κρατήσουμε ζωντανή την ιστορική μας μνήμη, τη συλλογική μας συνείδηση και την ποντιακή μας ταυτότητα.*